

MIG SEGLE D'ESTUDIS SOBRE LLENGUA A LA COMARCA D'OSONA (1952-2002)

FLORENCI BARNIOL I BOIXADER

En els estudis i actes sobre llengua catalana a Osona s'hi poden distingir dos períodes. En la primera etapa (1952-1973), destaca l'obra d'Antoni M. Griera i algunes aportacions sobre lingüística diacrònica. En la segona època (1974-2002), s'abandona la visió historicista i predominen estudis més sincrònics, de sociolingüística i d'anàlisi del català de la comarca. Els anys vuitanta i noranta, amb la creació de l'Escola de Mestres i de l'editorial Eumo, proliferarà la investigació sobre didàctica de la llengua.

In research into the Catalan language in Osona, and in the events organised around this theme, two distinct periods can be identified. In the first of these (1952-1973), the work of Antoni M. Griera, together with some contributions to the study of diachronic linguistics, were of particular importance. In the second (1974-2002), the historical vision has been left behind in favour of more synchronic studies that deal with sociolinguistics and an analysis of the Catalan of the comarca. In the '80s and '90s, with the setting up of the School of Teachers and the EUMO publishing house, came a proliferation of studies that focused on the teaching of the language.

I. Introducció

Aquest article pretén elaborar una síntesi i una valoració de les diferents iniciatives que s'han originat a la comarca d'Osona al voltant de l'estudi de la nostra llengua en el període 1952-2002. Utilitzem la paraula *iniciatives* perquè no ens centrarem només en l'anàlisi de la bibliografia lingüística, sinó també en alguns esdeveniments, com ara congressos, simposis, conferències, etc.

Com que el món de la llengua abraça àmbits molt diversos, ha calgut fixar unes restriccions. L'objectiu és valorar els treballs científics o actes públics, la finalitat dels quals sigui la investigació o la dissertació sobre llengua. Pel que fa a les limitacions, el nostre treball no comentarà aspectes com els cursos de llengua catalana, els progressos en la normalització lingüística o els avatars sociohistòrics que ha viscut la llengua a Osona. Igualment, per no afeixugar massa la lectura, no anomenarem pas la totalitat de la bibliografia generada pels autors, sinó que en farem una avaluació general.

Som conscients que un article d'aquestes característiques no aconseguirà ser exhaustiu; per tant, i abans de començar, demanem disculpes per l'omissió totalment involuntària de persones o actes.

El nostre treball estarà dividit en dues parts: 1952-1973 i 1974-2002. En el primer apartat s'analitza l'obra dels últims anys del filòleg Antoni Griera (mort el 1973), i les aportacions més aviat escasses –resultat sens dubte de la conjuntura històrica– en matèria lingüística generades a casa nostra. En tot cas, els pocs assaigs existents tracten la llengua sempre des de la perspectiva històrica o diacrònica, disciplina mai tan compromesa com ara els estudis sociolingüístics o gramaticals.

Hem fixat l'any 1974 com a començament de la segona època. En primer lloc, perquè amb la desaparició d'Antoni Griera podríem dir que s'acaba un filòleg de la «vella escola». A més, la dictadura estava ja a les acaballes i, per últim, apareixerà a la comarca el primer treball de sociolingüística (ciència que estava a les beceroles a Catalunya) de la mà de Modest Reixach. Al cap de poc naixerà l'Escola Universitària Balmes de Formació del Professorat (1977), embrió de la Universitat de Vic, i l'editorial Eumo (1979). Allí es forjaran una colla de mestres i filòlegs que desenvoluparan una considerable activitat al voltant de la didàctica de la llengua. Evidentment, l'entorn universitari focalitzarà una bona part d'aquesta segona època.

També serà el moment en què apareixeran les dues úniques monografies dedicades a analitzar les peculiaritats del català d'Osona: les obres de Carme Vilà i de Lluís Orrriols. Semblantment serà un període en què, gràcies al Patronat d'Estudis Osonencs i altres institucions, abundaran moltes de les activitats objecte d'aquest article.

2. Primera etapa (1952-1973)

2.1. Patronat d'Estudis Osonencs i Ausa

En l'acta de fundació del Patronat l'any 1952 (en aquell moment, Patronato de Estudios Ausonenses) no hi figurava la secció de Llengua.¹ Això no voldrà pas dir, però, que aquesta institució (i la seu del Temple Romà) no hagi dedicat esforços a promoure activitats sobre el coneixement i la investigació de la llengua en aquells anys tan complicats de la postguerra. A més, *Ausa* serà una font indispensable de notícies sobre la vida cultural i artística de la comarca (és d'aquí d'on hem puat la majoria de notícies que forneixen aquest article).

Al cap de dos anys de la fundació, el Patronat ja col·laborava amb la Universitat de Barcelona i el Consejo Superior de Investigaciones Científicas en l'organització d'uns cursos d'extensió universitària. A Vic es feien conferències d'història i art a l'alta edat mitjana (del 5 al 12 de setembre de 1954); i a Sant Cugat es parlava de literatures romàniques contemporànies (del 13 al 19 de setembre). Tot

1. «El Patronato está organizado en siete secciones: Filosofía, Historia y Ciencias Sociales, Ciencias exactas, naturales y cosmológicas, Literatura, Arqueología y Arte, Fomento de estudios municipales», acta signada a Vic per, entre molts altres, Eduard Junyent, Honori Garcia, Mn. Serinanell i Miquel Salarich. *Ausa* [Vic], I (1952-1954), p. 41.

i el títol del curs celebrat a Vic, s'hi van exposar temes de llengua. Antoni M. Badia i Margarit va impartir una conferència sobre noms de lloc i masies a la Plana, i Antoni Griera (cf. apartat 2.2) dissertà sobre els noms de sant i de lloc de la diòcesi de Vic.

Malgrat que l'ensenyament de la llengua s'escapa del tema d'aquest article, no voldríem deixar de citar que el Temple Romà també fou en els anys cinquanta la seu d'uns cursos clandestins de llengua catalana.²

Per altra banda, la Secció de Literatura del Patronat va ser la promotora, a la fi de 1959 i principi de 1960, d'un cicle de quatre conferències al Temple Romà. Dues van tractar sobre llengua: «Formación, orígenes y extensión del catalán» per Ramon Aramon i «La lengua catalana en el teatro» per Jordi Carbonell.

La ciutat de Vic no es va voler deixar perdre el centenari del naixement del Mestre Fabra (maig de 1968). Entre els actes, organitzats per la Comissió de Cultura de l'Ajuntament, hi hagué tres conferències al Temple Romà (Miquel Coll i Alentorn, Francesc Vallverdú i Joan Triadú). L'última sessió fou clausurada pel Dr. Eduard Junyent i la presidí la filla del gramàtic.

Pel que fa a *Ausa*, al llarg dels cinquanta anys de vida la revista ha publicat pocs articles relacionats amb la llengua. Nosaltres n'hem comptabilitzat vuit, tres a la primera etapa i cinc a la segona. En el període 1952-1973 es publiquen articles que tracten la llengua d'una manera més aviat anecdòtica, i que en l'índex estan agrupats sota els títols de «folklore» o «història».³ Igualment, alguns articles de Jaume Pladelasala i d'Antoni Pladevall sobre parròquies osonenques dediquen una certa atenció a aspectes toponímics.⁴

2.2. Mn. Antoni Griera i Gaja

Polèmiques a banda, Antoni Griera (Sant Bartomeu del Grau, 1887 - Castellar del Vallès, 1973) és el filòleg més important d'Osona del segle XX.⁵ Tot i que part

2. Núria Albó comenta: «Només continuava la meua adhesió al catalanisme, i des de l'any 55 o 56 vaig començar a donar classes al Temple Romà de Vic, amb tres professors més, improvisats com jo, i amb la por que algun dia aparegués la guàrdia civil a fer la cerimònia de clausura. No ho va fer. Després, a través del Servei de Biblioteques, va haver-hi uns exàmens de català, no oficials, és clar, però que ens van donar un títol de suport que després van homologar.» ALBÓ, Núria; BUSQUETS, Juli; MARTÍ, Rosa (curadors). *Les dones i la política: alcaldesses i regidores de Catalunya*. Barcelona: La Magrana/Edicions 62, 1989, p. 33.

3. BOSCH, Miquel. «Folklore. El cant dels ocells (música, poesia, humanitats)». *Ausa* [Vic], I (1952-1954), p. 179-188. VILAPLANA, Joaquín. «Recuerdos e influencias de la dominación musulmana en la comarca de Lérida». *Ausa* [Vic], I (1952-1954), p. 68. BOSCH, Miquel. «Folklore i filologia». *Ausa* [Vic], III (1958-1960), p. 70-73.

4. Com a exemple, cf. PLADELASALA, Jaume. «La parroquia de Muntanyola». *Ausa* [Vic], I (1952-1954), p. 153-157; o bé, PLADEVALL, Antoni. «Parroquia de San Genís de Taradell». *Ausa* [Vic], I (1952-1954), p. 346-352.

5. No hi ha una obra de conjunt sobre Antoni Griera. Podeu consultar: POP, Sever. *Mgr Antoine Griera. Notice biographique et bibliographique et doctorat honoris causa (Louvain, 1953)*. Lovaina: Universitat Catòlica, 1957. (Centre International de Dialectologie Générale près l'Université Catholique de Louvain. Biographies et Conférences; 8).

de la vida i la seva tasca investigadora es desenvolupà fora de la comarca, creiem plenament justificada la seva inclusió en aquest estudi per diversos motius.

En primer lloc, perquè no es va desvincular mai del seu poble natal al Lluçanès, i també com a estudiant del Seminari de Vic. Per altra banda, els seus múltiples estudis fan referència sovint a la nostra comarca. A *La casa catalana* (1931) esmenta molt sovint el Lluçanès, i l'*Atlas lingüístic de Catalunya* (1923-1964) estableix tres punts de recollida d'informació a Osona: Vic, Centelles i Sant Bartomeu del Grau.

A més, col·laborà en algunes de les activitats del Patronat (d'on fou membre numerari). Com hem vist més amunt, fou un dels motors del curs d'extensió universitària de l'any 1954. Tot i que no hi va publicar mai cap article, la revista *Ausa* comenta sovint les novetats bibliogràfiques de Mn. Griera.⁶ Per acabar, va estar molt vinculat a l'Arxiu Episcopal de Vic, on llegà el seu valuós fons abans de morir.

Antoni Griera es formà al Seminari de Vic i a les universitats de Halle i Zuric. Es doctorà el 1914 amb una tesi sobre *La frontera catalano-aragonesa*. Des de 1913 fins a 1932 es vinculà a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), on impulsà el *Butlletí de Dialectologia Catalana* i fou membre adjunt de la Secció Filològica (1921-1928). L'any 1932 trencà amb l'IEC i tota la vida va manifestar animadversió cap a la institució i els seus membres.

Després de la Guerra Civil s'establí a Sant Cugat del Vallès on va fundar l'Institut de Cultura Romànica amb ajudes del govern franquista i fou professor de la Universitat de Barcelona i del Seminari de Barcelona. Això li permeté continuar editant l'*Atlas lingüístic de Catalunya* i un *Boletín de Dialectología Española*, amb temes bàsicament catalans. Al llarg de la seva vida va rebre múltiples reconeixements: doctor *honoris causa* per les universitats de Lovaina, Würzburg, Upsala i Zuric; Encomienda de la Orden Civil de Alfonso el Sabio, membre d'honor de l'Acadèmia Gustav Adolf de Suècia, etc.⁷

És evident que amb aquest itinerari vital la figura d'Antoni Griera hagi estat controvertida i incòmoda. La seva obra abraça essencialment la dialectologia, la toponímia i la lingüística històrica, i ha estat bastant discutida, sobretot la més recent. En aquest sentit, només cal observar dues valoracions de l'obra grieriana, una de l'insigne filòleg Joan Coromines, i l'altra de Carles Riba:

«De les equivocacions de Badia són responsables sovint les aberracions més greus del seu mestre A. Griera.»⁸

«Sigui prudent amb les publicacions de l'I.E.C.: dissortadament hi ha molta barreja. Les coses de Mn. Griera són dolentes; les de Montoliu, barroeres i

6. Com ara la publicació de la *Miscelánea filológica dedicada a Mons. Antonio Griera*. Vol. I, Barcelona, 1955; o bé l'article «Nombres de Santo y de Lugar de la diócesis de Vich». A: *Boletín de Dialectología Española*, vol. XXXVI (1960).

7. *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich* [Vic], núm. 2.703 (29.1.1974), p. 80-81.

8. COROMINES, JOAN. *Lleures i converses d'un filòleg*. 3a ed. Barcelona: Club Editor, 1983 (El Pi de les Tres Branques; II-III), p. 246.

fantasioses; les de Barnils, Casacuberta, Moll, Coromines, i, no cal dir, Fabra, bones de tot fiar.»⁹

Pel que fa a l'obra produïda des de 1952 fins a la seva mort a Castellar del Vallès, voldríem citar:

- L'acabament de l'*Atlas lingüístic de Catalunya*. Té el mèrit de ser el primer atlas lingüístic de la península Ibèrica. Fou començat a publicar l'any 1923, amb enquestes fetes entre 1912 i 1921, però els avatars de la història del nostre país van motivar que no es pogués acabar fins l'any 1964, gràcies a l'ajuda d'Antoni Pladevall. Evidentment aquesta dilatació en la publicació li confereix una fiabilitat discutible.
- Atlas lingüístic d'Andorra* (1960) i *Atlas lingüístic de la Vall d'Aran* (1973), «de poc ús pràctic».¹⁰
- Múltiples articles, sobretot de toponímia i dialectologia. Destaquem alguns estudis de toponímia publicats a la revista *Taradell* els anys 1954 i 1955; o bé «Nombres de santo y de lugar de la diócesis de Barcelona, de Solsona...» apareguts al *Boletín de Dialectología Española*.
- Publicà també una *Gramàtica històrica catalana*, editada l'any 1965.

2.3. Reculls de toponímia

A banda de les aportacions toponímiques de la revista *Ausa*, també s'hauria de destacar l'obra de Mn. Joan Vilacís (*Apunts toponímics i d'orientació turística i casolana...*) de l'any 1970 i la tesi doctoral de Ramon Casals i Serra sobre toponímia de Manlleu (publicada el 1972).¹¹

3. Segona etapa (1974-2002)

En aquesta segona època, ens centrarem en les aportacions de Modest Reixach en el camp de la sociolingüística, les activitats generades pel Patronat i la tasca important de la Universitat de Vic, a més de fer referència a les dues monografies dedicades a la idiosincràsia del català d'Osona.

3.1. Estudis sociolingüístics de Modest Reixach

L'any 1975 apareixia publicat un estudi de «sociologia lingüística i cultural» signat per Modest Reixach. El treball, que havia tingut una primera versió

9. Carta a Santiago Pey, datada a L'Isle-Adam, el 4 de maig de 1940. GUARDIOLA, Carles-Jordi (curador). *Cartes de Carles Riba. II: 1939-1952*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1991 (Biblioteca Filològica; XXIV), p. 128.

10. PLADEVALL, Antoni. «Griera i Gaja, Antoni». A: *Gran Enciclopèdia Catalana*. Vol. 8. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1975, p. 259.

11. Traiem la informació de: PLADEVALL, Antoni. «Els estudis d'onomàstica a Osona». A: SOCIETAT D'ONOMÀSTICA. *Cinquè col·loqui. Vic (6-7 juny 1980)*. [s.l.]: 1980, p. 15.

impresa a Vic l'any anterior,¹² versava a l'entorn d'una disciplina molt jove en els Països Catalans: la sociolingüística.

Reixach orientava les seves investigacions a la comarca d'Osona i, a partir d'enquestes, reflexionava sobre l'ús de la llengua en àmbits tan diversos com l'administració, els temples, l'escola, les publicacions, etc. Un treball d'aquestes característiques suposà una novetat en el món lingüístic català i, no cal dir-ho, en el panorama osonenc. L'estudi de 1975 el va titular *La llengua del poble. Una mesura de catalanitat. Estudi de sociologia lingüística i cultural*.¹³

L'obra acaba concloent que Osona «constitueix un dipòsit compacte i robust de catalanitat» i una «reserva molt viva de llengua i cultura indígenes».¹⁴

En anys posteriors, el polifacètic Reixach s'ha endinsat en altres treballs sociolingüístics, amb la col·laboració d'altres autors. Els citem a continuació:

–*Coneixement i ús de la llengua catalana a la província de Barcelona*, Departament de Cultura, 1985.

–*Difusió social del coneixement de la llengua catalana: anàlisi de les dades lingüístiques del padró d'habitants de 1986, de Catalunya, Illes Balears i País Valencià*, Generalitat de Catalunya, 1990.

–*El coneixement del català: anàlisi de les dades del cens lingüístic de 1991 de Catalunya, les Illes Balears i els País Valencià*, Generalitat de Catalunya, 1997.

3.2. Patronat d'Estudis Osonencs i Ausa

En la segona etapa que hem fixat, la revista *Ausa* va dedicar cinc articles a la llengua, destinats tots ells a peculiaritats gramaticals del català d'Osona. Quatre articles són d'osonencs i el cinquè és del dialectòleg mallorquí Joan Veny. De fet, es tracta de la reproducció de la conferència que Veny féu a la Sala de la Columna de l'Ajuntament de Vic (1990) amb motiu de la presentació d'*El parlar de la Plana de Vic*, de Carme Vilà (cf. 3.6.1).¹⁵

A principi dels vuitanta, Jordi Cassany dedicà dos articles a dos trets fonètics propis de la comarca: el ieisme i l'ensordiment de les africades. Al nostre entendre, és la primera contribució a l'estudi de la variant dialectal d'Osona. Més endavant serviran de base a treballs posteriors, com el de Carme Vilà esmentat més amunt.¹⁶ Aquesta mateixa autora publicarà també un article en aquest sentit: «El vocalisme tònic en el parlar de la Plana de Vic».¹⁷

12. REIXACH, Modest. *La llengua del poble, diccions i contradiccions. Estudi de sociologia lingüística i cultural*. Vic: [s.n.], 1974.

13. Barcelona: Nova Terra, 1975.

14. *Ibidem*, p. 287 i 288.

15. VENY, Joan. «Llengua històrica i llengua estàndard a la Plana de Vic». *Ausa* [Vic], XIV (1990-1991), p. 315-324.

16. CASSANY, Jordi. «Notes sobre el "ieisme" a la comarca d'Osona» i «L'ensordiment dels grups africats en el català d'Osona». *Ausa* [Vic], XI (1983-1985), p. 93-104 i 257-262.

17. *Ausa* [Vic], XII (1986-1988), p. 257-262.

Per últim, Joaquim Pratsobrerroca dedica un estudi a un tema inexplorat a la comarca, el de la semàntica. L'article va ser finalista del premi Plana de Vic en l'edició de 1989 i analitza el camp semàntic del blat a Osona.¹⁸

Durant els anys vuitanta i noranta el Patronat s'involucra en diferents actes sobre temes de llengua. Intentarem fer-ne una exposició sumària seguint un ordre cronològic, amb el convenciment que ens deixarem coses per dir.

La Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Vic i el Patronat oferiren el seu ajut per a la celebració a Vic del Cinquè Col·loqui de la Societat d'Onomàstica. Fou els dies 6 i 7 de juny de 1980 i es van pronunciar quatre conferències a càrrec de:

- Albert Manent, que parlà dels antecedents i els inicis dels estudis d'onomàstica a Catalunya.
- Ramon Amigó i Anglès, amb «Vint-i-cinc anys d'experiència en reculls de noms de lloc. Uns quants exemples modèlics».
- Joan Miralles i Montserrat, amb «Normes per a l'aplec i l'estudi dels malnoms».
- Antoni Pladevall i Font, que dissertà sobre «Els estudis d'onomàstica a Osona».

L'any 1994 es pronuncià una conferència al Temple Romà amb un tema de moda en aquells moments: «Tenim el sexisme a la llengua?». El ponent fou Màrius Serra i la presentació anà a càrrec de Carme Vilà, en aquells moments directora de la Secció de Llengua.

La mateixa Secció organitzà també l'any següent una xerrada de Carme Junyent, professora de la Universitat de Barcelona, «Llengua, cultura i diversitat».

3.3. *Òmnium Cultural*

Òmnium Cultural ha tingut un paper important en la difusió dels estudis sobre el català. L'any 1974, a més d'organitzar la 23a edició de la Nit de Santa Llúcia, també va ser el responsable, conjuntament amb Rosa Sensat, d'un cicle de cultura catalana, amb el suport de la Caixa d'Estalvis de Manlleu. La conferència lingüística va anar a càrrec de Francesc Vallverdú: «La formació històrica de la llengua catalana». En les conferències de 1975, Pere Verdguer parlà de la llengua i la cultura al Rosselló.

L'acte de clausura del Congrés de la Llengua Catalana de 1977 es féu a l'institut Jaume Callís i hi intervingueren algunes de les *patums* de la filologia catalana: Ramon Aramon, Francesc de B. Moll i Antoni M. Badia i Margarit.

L'any 1980 Òmnium celebrava el desè aniversari de presència a la comarca. En el cicle de conferències hi intervingueren l'historiador Josep Benet amb una

18. PRATSOBRERROCA, Joaquim. «Aquesta altra vida: recull i evolució d'un camp semàntic (cicle del blat a la comarca d'Osona)». *Ausa* [Vic], XIV (1990-1991), p. 131-146 i 225-240.

ponència sobre la llengua catalana sota el franquisme i Joaquim Molas amb «La llengua catalana i els problemes de la cultura popular catalana».

L'any 1981, la Sala de la Columna de l'Ajuntament de Vic fou el marc per a un acte d'afirmació i defensa de la llengua. El ponent va ser Joan Triadú i la sessió s'acabà amb un debat.

3.4. *Universitat de Vic*

L'activitat generada per la institució universitària vigatana sobre temes lingüístics centra aquest capítol. No parlem aquí de les múltiples aportacions dels seus professors, ja que han estat inclosos, juntament amb altres estudiosos, en l'apartat 3.5.

És evident que la fundació, l'any 1977, de l'Escola Universitària Balmes de Vic¹⁹ va suposar un estímul important per a l'estudi de la llengua, sobretot en el vessant que pertoca a una escola de mestres, com és el de la pedagogia. En l'àmbit que ens afecta destaquen per damunt de tot dues iniciatives: els simposis sobre l'ensenyament del català i l'editorial Eumo.

3.4.1. Simposis sobre l'ensenyament del català

La Universitat de Vic ha organitzat tres simposis sobre l'ensenyament del català a no-catalanoparlants.²⁰ Per la transcendència i novetat del tema tractat, la diversitat i qualitat dels ponents i l'assistència de participants, els simposis han suposat, sense cap mena de dubte, l'esdeveniment més influent de la comarca pel que fa a la reflexió a l'entorn de la llengua. Resseguir els tres simposis significa en certa manera endinsar-se també en la història de la Universitat de Vic: el primer simposi (1981) era idea de l'Escola Universitària de Mestres d'Osona; el segon (1991), l'organitzaven els Estudis Universitaris de Vic; i del tercer (2002) ja se'n fa càrrec la Universitat de Vic.

3.4.1.1. 1r Sympòsium sobre l'ensenyament del català a no-catalanoparlants

La idea del simposi nasqué el gener de 1980 per part de la recent Escola Universitària de Mestres Balmes d'Osona. Feia pocs anys que l'alumnat del país rebia classes de català i el professorat topava amb moltes dificultats a l'hora d'ensenyar la llengua als alumnes que no el parlaven. Amb aquest panorama, algun professor osonenc havia començat a treballar en aquest camp d'investigació. Recordem, a tall d'exemple, que Josep Tió va dedicar la conferència d'inauguració del curs 1979-1980 a l'ensenyament del català a castellanoparlants.

El simposi es va celebrar a Vic els dies 8, 9 i 10 d'abril de 1981 i es proposava els següents objectius:

19. Per a una història de l'escola de mestres, cf. BERNAL, M. Carme. «La Escuela Universitaria Balmes de Vic». *Anthropos* [Barcelona], núm. 88 (1988). O bé, el web de la Universitat de Vic www.uvic.es.

20. El tercer simposi està previst per al setembre de 2002.

«-Tractar monogràficament els problemes connexos amb l'ensenyament del català a no-catalanoparlants.

-Conèixer i fer conèixer totes les situacions, experiències, materials, investigacions, etc., que afecten aquest ensenyament.

-Estendre i aprofundir els coneixements teòrico-pràctics que hi incideixin.

-Fomentar les conjuncions d'esforços en vistes al futur.»²¹

El comitè d'honor estava format per tres filòlegs de renom (ara ja difunts): Ramon Aramon, Francesc de B. Moll i Manuel Sanchis Guarner.

Les jornades giraren a l'entorn de dues ponències, una de psicolingüística i una altra de metodologia. La ponència de sociolingüística es va substituir finalment per una taula rodona, tot i que va sortir publicada a les actes.²² També es van fer dues taules rodones, moderades per Modest Reixach i Ricard Torrents.

Pel que fa a les comunicacions (un total de 56) s'agruparen al voltant de la catalanització a l'ensenyament, experiències d'ensenyament a adults, formació de mestres, aspectes psicolingüístics, sociolingüístics i de mètode. La premsa es queixava de la desigualtat tant en la qualitat com en l'interès.²³

El simposi es completà amb tota una colla d'actes culturals diversos, com ara un recital de cançons, exposicions i una obra de teatre.

Els organitzadors van valorar positivament la nombrosa participació (al voltant d'un miler de persones), així com també la varietat i la qualitat de les presentacions. Però tenien un retret a fer: «l'absència de comunicacions pertanyents als professors dels departaments universitaris més afins a la problemàtica monogràfica del Simposium».²⁴ També es va considerar que el Simposium havia contribuït «a fer que el català sortís de les tres hores i entrés a l'escola per la porta gran, com a llengua vehicular de tot l'ensenyament».²⁵

3.4.1.2. 2n Simposi sobre l'ensenyament del català a no-catalanoparlants

Al cap de deu anys, els aleshores Estudis Universitaris de Vic (amb la col·laboració de diferents institucions) organitzaren el segon simposi, concretament els dies 4, 5 i 6 de setembre de 1991.

El simposi girava al voltant de quatre eixos, amb una ponència per a cada un d'ells:

-«Coneixement i ús de la llengua», de Miquel Siguan.

-«Els programes d'immersió lingüística a Catalunya», d'Ignasi Vila.

21. FARGAS, Assumpta; Tió, Josep. *Actes del 1.º Simposium sobre l'ensenyament del català a no-catalanoparlants*. Vic, 8-10 abril de 1981. Vic: Eumo, 1982, p. 8.

22. MAURO, Tullio de. «Insegnamento e apprendimento di una L2». A: FARGAS, A.; Tió, J. *Op. cit.*, p. 41-61.

23. Cf. ALCOVERRO, Carme. «Què ha estat el Simposi sobre l'Ensenyament del Català». *Avui* [Barcelona], 26-4-1981.

24. FARGAS, A.; Tió, J. *Op. cit.*, p. 11.

25. Tió, Josep. «Els dos simposis sobre l'ensenyament del català a no-catalanoparlants». *Com ensenyar català als adults* [Barcelona], núm. 25, octubre de 1991.

—«El català amb relació a Europa», de J. L. M. Trim.

—«Deu anys d'ensenyament del català a no-catalanoparlants», de Josep Tió.

Les taules rodones van girar al voltant de l'ensenyament de la llengua i la reforma educativa, i els joves i la llengua. I les comunicacions es concentraren en diferents seccions: infantil-primària, adults, estrangers, metodologia, sociolingüística i formació del professorat.

Les conclusions d'aquell simposi són vàlides deu anys després. Es parlava de l'increment del coneixement de la llengua, sobretot en la població escolaritzada en català. Però també es detectaven algunes mancances: desnivells en l'estat de normalització en els diferents territoris, avenços desiguals en els diferents nivells educatius dins d'un sol territori, dificultats perquè els coneixements adquirits es reflecteixin en un increment de l'ús social de la llengua.²⁶

3.4.1.3. 3r Simposi sobre l'ensenyament del català a no-catalanoparlants

Tot i que quan es tanca aquest article encara no ha tingut lloc el tercer simposi, en fem un comentari a partir de les informacions que ofereix la pàgina web.²⁷ Com en les anteriors edicions, el simposi l'organitza la Facultat d'Educació de la Universitat de Vic conjuntament amb diferents organismes de la Generalitat de Catalunya (Servei d'Ensenyament del Català, Servei d'Assessorament Lingüístic, Consorci per a la Normalització Lingüística, etc.) i, enguany, amb la col·laboració de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes.

Al llarg de tres dies (4, 5 i 6 de setembre) es preveuen tres conferències sobre els temes generals del simposi: cultura, ensenyament i llengua (a càrrec d'Andreu Claret, Vicent Pascual i Mike McCarthy). Les ponències es mouran al voltant de quatre eixos: llengua, cultura i educació; coneixement i ús de la llengua; noves migracions; i tecnologies de la informació i de la comunicació. Igualment, l'organització completa les jornades amb actes culturals i exposicions de materials.

3.4.2. Eumo

L'editorial Eumo (abreviació d'Escola Universitària de Mestres d'Osona)²⁸ va néixer l'any 1979 com a editorial universitària. Al llarg d'aquests vint-i-cinc anys de vida, l'editorial ha aconseguit fer-se un nom de prestigi dins l'àmbit editorial de Catalunya. A més de publicar material didàctic (com ara els *Quaderns de didàctica* que coordinà Josep Tió a partir de 1988), també destaquen les diferents col·leccions d'assaig universitari, o l'edició de publicacions periòdiques, com ara la prestigiosa revista de poesia *Reduccions* o *Cota Zero*.

26. Ponències, comunicacions i conclusions. Segon simposi sobre l'ensenyament del català a no-catalanoparlants. Vic. 4, 5 i 6 setembre 1991. Vic: Eumo, 1992, p. 435 (Documents; 19).

27. www.simposi-ecnc-org.

28. Per a una història d'Eumo, vegeu el número especial de vint-i-cinquè aniversari de la revista *Miramar* (núm. 25, maig de 2000).

Seria inviable citar aquí la totalitat de títols que ha dedicat Eumo a l'estudi i la divulgació de la llengua. Ens referirem, doncs, a les col·leccions destinades a aquest tema i triarem algun títol que pugui ser representatiu. Abans de començar, és important de destacar que Eumo ha editat l'obra d'eminentes filòlegs d'arreu del país.

En primer lloc, tenim la col·lecció «Biblioteca de Traducció i Interpretació», que coedita amb la Universitat Pompeu Fabra i la Universitat Autònoma de Barcelona. Es dedica a l'edició de textos que reflexionen al voltant de la traducció. Com a exemple, tenim *Cent anys de traducció al català (1891-1990). Antologia*, a cura de Montserrat Bacardí, Joan Fontcuberta i Francesc Parcerisas.

Una altra col·lecció és la sèrie d'història de la llengua de la «Biblioteca Universitària», coeditada amb la Universitat de Girona. Per la transcendència en el món de la filologia catalana, hem de citar l'obra de Pere Marcet i Joan Solà *Història de la lingüística catalana 1775-1900. Repertori crític*. Es tracta d'un repertori bibliogràfic exhaustiu de qualsevol obra lingüística dins el període citat en el títol. Per donar una orientació de la magnitud de l'obra, és bo de saber que consta de quatre índexs que ocupen un total de 452 pàgines.

Altres títols que ha publicat Eumo i que han tingut ressò podrien ser el primer manual d'estil en llengua catalana²⁹ i el manual d'estil d'*El 9 Nou*,³⁰ així com també el *Manual de pronunciació* de Josep-Anton Castellanos o el *Curs de correcció de textos orals i escrits* de la Direcció General de Política Lingüística.

3.5. Mestres i filòlegs osonencs

Sota aquest epígraf volem aplegar les aportacions bibliogràfiques de tota una colla de mestres i filòlegs de la comarca. Tots s'han dedicat essencialment al que etiquetaríem com a didàctica de la llengua, com no pot ser d'altra manera tenint en compte que un bon nombre d'ells estan vinculats a la Facultat de Magisteri de la Universitat de Vic (o a altres universitats del país) o han editat els seus treballs a Eumo Editorial. De totes maneres, també han fet contribucions en camps com els manuals d'estil, la retòrica o la història de la llengua.

Els nostres comentaris no s'endinsaran pas en l'abundant material destinat directament a l'aprenentatge a l'aula, com ara els múltiples llibres de text generats per professors; però farem una excepció en aquelles eines que creguem que hagin suposat una innovació. Tampoc no fem referència a autors que han fet aportacions puntuals en aquest àmbit. Voldríem tornar a excusar els possibles oblitats.

La totalitat de l'obra d'aquests autors i autores es pot englobar en el període cronològic de 1982-2002. Són Montse Ayats, M. Carme Bernal, Daniel Cassany, Francesc Codina, Eusebi Coromina, Assumpta Fargas, Jaume Medina, Josep Tió, Jaume Tió i Carme Vilà.

29. MESTRES, Josep M. [et al.]. *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*. 2a ed. revisada. Vic: Eumo; Barcelona: Univ. de Barcelona, Univ. Pompeu Fabra, Associació de Mestres Rosa Sensat, 2000.

30. COROMINA, Eusebi. *El 9 Nou. Manual de redacció i estil*. Vic: Eumo/Prensa d'Osona; Barcelona: Diputació de Barcelona, 1991.

En el terreny de la investigació i l'ensenyament de l'expressió escrita hem de destacar sobretot l'obra de Daniel Cassany (com ara la reeditada i traduïda *La cuina de l'escriptura*),³¹ així com també les múltiples eines pedagògiques d'Eusebi Coromina o la seva tesi doctoral, presentada recentment.³²

En el marc dels cursos d'estiu de català per a estrangers, s'ha originat tot de material de suport (la majoria inexistent en aquells moments en el món editorial català). Sobresurt l'obra del gurbetà Jaume Tió, que edità a Eumo a les darreries dels anys vuitanta quatre glossaris bilingües (català-anglès, català-alemany, català-francès i català-rus) i un manual de català per a estrangers. Igualment, Montse Ayats és l'artífex d'una guia de conversa alemany-català.³³ Per a l'apartat de l'ensenyament del català a no-catalanoparlants, vegeu l'apartat 3.4.1.

Els autors osonencs han treballat en una gran diversitat de bibliografia destinada a l'aprenentatge de la llengua. Com a innovadors, tenim el *Primer diccionari*, destinat a nens i nenes de 8 a 12 anys, i tot de material que s'ha anat generant a l'entorn: un diccionari invers o un ventall d'exercicis per aprendre a usar aquesta eina. Els redactors de la primera versió van ser M. Carme Bernal, Francesc Codina, Assumpta Fargas i Josep Tió.³⁴

Josep Tió també va ser l'autor (conjuntament amb tres altres filòlegs de la comarca) d'un innovador *Diccionari Barcanova de la llengua*, destinat també a l'edat de 8-12 anys i que agrupa les paraules per famílies.

Pel que fa a la lingüística descriptiva, tenim tota una colla d'eines. En treballs de morfologia verbal destaquem les aportacions de Jaume Tió³⁵ (professor de lingüística a la Universitat de Lleida), autor també de manuals de lingüística general, com ara *Fonaments de lingüística* (Universitat de Lleida, 1999) o *Treballar en lingüística* (Gurb, 1988).

Carme Vilà ha dedicat esforços a l'estudi de la sintaxi (*Sintaxi bàsica del català*, Barcanova, 1990), però també a un manual que reflexiona sobre el llenguatge en general (*La llengua catalana com a sistema*, Universitat Oberta de Catalunya, 2001).

El camp de l'ortografia –estretament lligat a l'ensenyament– s'ha investigat per part d'Assumpta Fargas, que l'any 2000 va presentar la seva tesi doctoral: *Predictibilitat i impredictibilitat en el sistema gràfic del català: el cas de la vocal neutra. Implicacions didàctiques*. Francesc Codina i la mateixa Assumpta Fargas dedicaren un treball a la classificació dels errors ortogràfics (*Proposta de classificació dels errors ortogràfics*, Eumo, 1988). No volem descuidar aquí la novetat

31. CASSANY, Daniel. *La cuina de l'escriptura*. Barcelona: Empúries, 1993 (Les Naus d'Empúries).

32. COROMINA, Eusebi. *L'article personal en català [recurs electrònic]: marca d'oralitat en l'escriptura*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2001.

33. AYATS, Montse. *Sprachführer deutsch-katalanisch*. Vic: Eumo, 1992.

34. Editat per Eumo l'any 1989.

35. Doctor en lingüística general per la Universitat de Bonn, dedicà la tesi doctoral a *La categoria dels temps verbals: assaig d'interpretació semàntica* (Universitat de Barcelona, 1983), que té la seva versió alemanya corresponent (Peter Lang, Frankfurt, 1983).

que va suposar el *Parxís ortogràfic* de Josep Tió (Barcanova, 1994) ni tampoc les incursions en el món de la informàtica que ha fet aquest gurbetà mitjançant l'elaboració de material per treballar la normativa amb un suport electrònic.³⁶

Sortint una mica de l'àmbit pedagògic, seria interessant destacar altres camps de coneixement que tenen menys conreadors a casa nostra. Pel que fa als manuals d'estil, tenim el d'*El 9 Nou* creat per Eusebi Coromina³⁷ o el de Daniel Cassany per a la Caixa de Pensions (1993). La retòrica l'ha abordat Jaume Medina amb un manual recent: *L'art de la paraula. Tractat de retòrica i poètica* (Proa, 2000). I, per últim, l'any en curs ha sortit publicada una *Petita història de la llengua catalana* d'Eusebi Coromina (Mediterrània).

3.6. *Estudis lingüístics sobre el català d'Osona*

3.6.1. Carme Vilà i Comajoan: *El parlar de la Plana de Vic*³⁸

L'obra de Carme Vilà –premi Oms i de Prat de l'any 1988– és l'únic estudi de conjunt que analitza les peculiaritats del català d'una part d'Osona. Escull la Plana per característiques objectives, ja que la considera la subcomarca més homogènia. L'autora tria aquesta varietat del català perquè considera que està poc influïda per les interferències lingüístiques i perquè considera que no ha rebut «massa influències de la normativa i de la llengua dels mitjans de comunicació».³⁹

Vilà adverteix que el llibre és la refosa d'altres treballs, com ara un estudi fet a base d'enquestes l'any 1984 o una comunicació (amb pocs retocs) presentada al II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986) amb el títol de «Causes de la regressió del ieisme al Principat».

Tot i que l'obra tracta de manera global tots els aspectes de la gramàtica, Carme Vilà adverteix que hi ha mancances en l'apartat de morfologia i sintaxi, i que no s'hi analitza l'entonació.

3.6.2. Lluís Orriols i Monset: *La contribució d'Osona a la llengua catalana*⁴⁰

L'obra de Lluís Orriols i Monset (Vic, 1922-2001) vol ser un diccionari d'aquelles paraules o expressions genuïnes o documentades a la comarca d'Osona. De fet, l'autor distingeix entre «els mots localitzats a Osona, els que es presenten autoritzats per escriptors o textos vigatans i els que són documentats amb manuscrits procedents d'arxius vigatans».⁴¹ L'obra té una estructura un xic

36. Editat per Edicions l'Àlber.

37. Cf. nota 30.

38. VILÀ, Carme. *El parlar de la Plana de Vic*. Manresa: Caixa d'Estalvis de Manresa, 1989. Pròleg de Joan Veny.

39. *Ibidem*, p. 11.

40. ORRIOLS, Lluís. *Contribució d'Osona a la llengua catalana*. Barcelona: Curial, 1994-1995. 2 v.

41. *Ibidem*, p. 8. v. I

sorprement, que ja adverteix Orriols des d'un bon principi quan comenta que el seu llibre no s'ajusta a unes normes formals establertes. Efectivament, l'ordre de les aproximadament 6.500 entrades no és l'alfabètic tradicional, sinó que es fa per similituds, analogies i afinitats temàtiques. Tot plegat dóna al diccionari una aparença caòtica. Al final del volum, però, hi ha un índex de tots els mots o expressions estudiats.

Els títols dels capítols també són originals: «Del foc a les brases», «Històries de bruixes», «De les verdes prades al carrer de la Ramada», etc. Sovint, la descripció de la paraula s'acompanya de «comentaris marginals que intenten amenitzar la temuda monotonia».⁴²

La tasca d'elaboració i buidatge durà de 1980 a 1994. Lluís Orriols se serví bàsicament del *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* de Joan Coromines, el *Diccionari català-valencià-balear* d'Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll, el *Diccionari Aguiló*, i dels fons de l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic i la Biblioteca de Catalunya.

3.7. *Altres*

Esmentarem aquí, també de manera sumària, tot un ventall d'esdeveniments que, pel seu caràcter divers, no hem inclòs en cap altre apartat

L'any 1981, el Museu Episcopal organitzà una exposició de manuscrits amb el títol «Onze segles de cultura catalana a Osona», preparada per Mn. Miquel S. Gros, Ramon Ordeig i Miquel S. Ylla-Català.

L'any 1986 s'escaigué el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (el primer se celebrà a Barcelona el 1906). A més de fer-se algunes conferències a la comarca, volem destacar el fet que a l'àrea tercera del congrés hi hagué participació osonenca amb dues comunicacions: una d'Imma Bau i Ramon Font sobre iodització⁴³ i una altra de Carme Vilà (cf. 3.6.1).

L'any 1991 es van dur a terme tota una colla de conferències: Joan Solà amb «Situació lingüística, social i política de la llengua catalana»; Antoni Mirambell amb «La situació legal de la llengua catalana avui», i Jesús Tuson que parlà del seu assaig *Prejudicis lingüístics*.

Durant el 1996 i el 1997 se celebrà el Congrés de Cultura d'Osona, promogut pel Consell Comarcal d'Osona. Dins de l'apartat «Cultura i identitat nacional» es van pronunciar dues ponències, una de Lluís Jou (actual director general de Política Lingüística) titulada «La llengua en la societat catalana actual», i una altra de Modest Reixach: «Del conflicte lingüístic a la normalització». Lluís Solà, del Centre de Normalització Lingüística d'Osona, presentà la comunicació «Llengua i normalització a Osona».

42. *Ibidem*, p. 8. v. I

43. BAU, Imma; FONT, Ramon. «La iodització a la Plana de Vic». A: *II Congrés de Llengua Catalana*, IV. Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears, 1992, p. 79-85.

Aquests últims anys també han aparegut alguns reculls toponímics, sovint lligats a la descripció geogràfica o històrica de l'indret. Com a mostra, esmentarem el de Pere Selva sobre Sant Boi de Lluçanès i el dedicat a Tavertet.⁴⁴

4. Conclusions

Aquest article ha intentat fer un repàs de la bibliografia lingüística generada per osonencs o a Osona durant els cinquanta anys de vida del Patronat d'Estudis Osonencs. Tampoc no ens hem oblidat de consignar els principals esdeveniments públics que han tingut com a funció divulgar aspectes relacionats amb la nostra llengua.

Hem fixat dos períodes: 1952-1973 i 1974-2002. En el primer d'ells, destaca per sobre de tot la figura del filòleg lluçanès Antoni Griera, tot i que l'obra més important es remuntaria més aviat a principi del segle XX. Mn. Griera es dedicà sobretot a aspectes de toponímia, dialectologia i lingüística diacrònica. La seva figura i la seva obra més tardana han estat força discutides. En tot cas, però, es tracta d'un filòleg de sòlida formació que, passada la Guerra Civil, col·laborà amb el règim franquista.

El Patronat i la revista *Ausa* també tenen un paper tímid en aquests moments tan difícils per a la llengua. Amb tot, el Patronat ajudà a endegar un curs d'extensió universitària i organitzà algunes xerrades sobre temes lingüístics. Els pocs articles d'*Ausa* –així com la majoria d'esdeveniments de divulgació lingüística d'aquests anys– aborden la llengua des del vessant més històric. No hem sabut trobar durant aquest període cap estudi al voltant de gramàtica, normativa o sociolingüística. Eren temps difícils.

La segona etapa (1974-2002) s'enceta amb una disciplina molt nova al país i que tindrà un conreador a casa nostra: Modest Reixach. Ell és l'autor de diferents treballs sobre el coneixement del català a Osona, però també en el conjunt dels Països Catalans.

La revista *Ausa* dedicarà uns quants articles a aspectes peculiars del català d'Osona, la majoria de caràcter fonètic, però també semàntic. Igualment, el Patronat, a través de la Secció de Llengua, organitzarà conferències al Temple Romà. Omnium Cultural, implantat a Osona el 1970, agafarà també protagonisme en la difusió de diferents aspectes de la llengua. Gràcies a aquestes dues institucions, i d'algunes altres, la nostra comarca ha vist desfilar els principals filòlegs i lingüistes dels Països Catalans: Ramon Aramon, Antoni M. Badia i Margarit, Antoni Comas,⁴⁵ Carme Junyent, Joaquim Molas, Francesc de B. Moll, Joan Solà, Joan Triadú, Jesús Tuson, Francesc Vallverdú, Joan Veny i Pere Verdager.

44. SELVA, Pere. *Topònims de Sant Boi de Lluçanès*. Sant Boi: Ajuntament de Sant Boi de Lluçanès, 1999. BORBONET, Anna; SANGLAS, Jordi. *Tavertet: el seu terme i els seus noms de lloc*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

45. Féu una conferència a la Festa Anual del Patronat l'any 1976.

Les principals aportacions a l'estudi de la variant dialectal seran les obres de Carme Vilà i Lluís Orrriols. En el primer cas, es tracta d'un estudi de conjunt; en el segon, d'un diccionari de paraules i expressions osonenques.

Sens dubte, però, aquesta segona època ve determinada pel naixement dels estudis de magisteri de la Universitat de Vic i de l'editorial Eumo. Des de la Universitat es promouran tres simposis per a l'ensenyament del català a no-catalanoparlants, que han estat rellevants a l'hora d'enfocar les polítiques i les didàctiques a seguir en aquesta àrea de la didàctica. Eumo, per altra banda, ha editat abundant bibliografia sobre lingüística, sovint en coedició i amb la intervenció de prestigiosos filòlegs del país.

Lligats a diferents universitats trobem una generació de mestres i filòlegs que, a partir dels anys vuitanta, estudiaran i editaran estudis sobre la llengua, normalment en el vessant més didàctic. Les seves aportacions en material pedagògic són importants i innovadores.

Així doncs, en els cinquanta anys d'estudi sobre llengua a Osona, podem dir que a la comarca s'hi han divulgat i investigat tots els elements de la gramàtica. Si bé en la primera època abunda l'estudi diacrònic, i a vegades folklòric, de la llengua, en el segon període els estudis s'han centrat sobretot –excepte els treballs toponímics– en la lingüística sincrònica: fonètica, sintaxi, morfologia, semàntica, lèxic, sociolingüística, i en la didàctica de la llengua.